

Sandro Veronesi

Zwarte
september

Vertaald door Welmoet Hillen

2025 Prometheus Amsterdam

*Voor Manuela
as forever is*

De vertaler ontving voor deze vertaling een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Oorspronkelijke titel *Settembre nero*

© 2024 Sandro Veronesi

© 2025 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en
Welmoet Hillen

Omslagontwerp Tessa van der Waals

Omslagbeeld Picture Press/Willi Rolfes

Foto auteur Marco Delogu

Zetwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 5865 1

I can't go on. I'll go on.

SAMUEL BECKETT

Eerste deel

1

Voordat ik jullie dit verhaal ga vertellen, moet ik het hebben over mijn ouders. In die tijd waren zij de bewakers van mijn gemoedsrust, wat betekent dat ze goede ouders waren. Ik was twaalf jaar oud en niets in mijn leven kwam ook maar in de buurt bij hoe belangrijk zij waren. Als je kunt stellen dat mijn kindertijd een veilige haven was en dat ik een gelukkig kind was, dan is dat hun verdienste. Daarom hebben de gebeurtenissen waarover ik ga vertellen me zo diep geschokt: omdat mijn ouders me voor het eerst niet konden beschermen, integendeel: zij waren een van de oorzaken van de ontwrichtingen die mij hebben getroffen. Voor het eerst raakte de wereld me direct, zonder filter – en de wereld brandt, het is open vuur, en ik wist dat niet omdat mijn ouders zich er tot dat moment dus altijd mee hadden bemoeid. Maar dit keer waren zij zelf de wereld die tekeering, dus als je kunt stellen dat ik vanaf een bepaalde dag níet meer gelukkig was – althans niet op die manier –, dan is dat door hun toedoen.

Mijn vader was strafrechtadvocaat. In feite was hij de enige strafrechtadvocaat in het dorp waar we woonden, en als ik de naam van dat dorp nu noem, denken jullie allemaal hetzelfde: Vinci. Maar Leonardo heeft met dit verhaal niets te maken. Ik herinner me liever iets anders dat met mijn dorp is verbonden, iets wat voor mij veel belangrijker is, al herinnert niemand zich dat ooit: het instorten van de brug over de Arno op 17 november 1966, een paar dagen na de overstroming die Florence en

de hele regio eromheen had getroffen. Die instorting, meer nog dan de overstroming zelf, was het eerste trauma van mijn leven: de brug stortte in de rivier en mijn dorp, samen met andere dorpen in de buurt, raakte van de wereld afgesloten. Dat isolement duurde enkele dagen. Geen school, geen catechismus, gezinnen waren van elkaar gescheiden, en wie voor zijn werk per se naar Florence moest, zoals mijn vader, moest een lange omweg maken over gevaarlijk geworden bergwegen. Ik hoorde vertellen dat het instorten van de brug heel erg was omdat de brug pas twaalf jaar oud was. Ik was nog maar half zo oud en twaalf jaar leek me nu niet echt weinig, maar toen het zes jaar later mijn beurt was om in te storten, besepte ik dat twaalf jaar inderdaad niet veel is. Daarom kan ik me die periode van de overstroming en het instorten van die brug zo goed herinneren: die brug en ik waren even oud toen we werden getroffen, hij door de natuur, ik door mensen. Het is een leeftijd waarop bepaalde dingen niet zouden mogen gebeuren, niet met bruggen en niet met mensen. Het is te vroeg.

Mijn vader was dus strafrechtadvocaat. Hij had een kleine praktijk in Vinci en een grotere in Florence, samen met een zekere Ciarnese. Voor zover ik wist, verdedigde hij onschuldige mensen, en dat hij hen verdedigde, was op zichzelf al bewijs dat ze onschuldig waren. Hij was een goed, levenslustig mens, knap volgens het mannelijke schoonheidsideaal van die tijd: slank, scherpe gelaatstrekken en sterke armen. Hij had prachtig zwart haar als de vacht van een Fries paard, donkere ogen waar toch lichtjes in dansten en een grote, rode mond die was gemaakt om te glimlachen. Hij was een sportliefhebber: hij was niet atletisch gebouwd, maar beweerde dat hij als kind rugby had gespeeld en aan judo (wat hij Japans worstelen noemde) en karate had gedaan. Onmogelijk te verifiëren. Zeker was dat hij helemaal gek was van zee en zeilen. Hij wijdde al zijn vrije tijd

aan de boot waarmee hij zich in de zomer vermaakte. In de tijd waarin de gebeurtenissen waarover ik ga vertellen zich afspeelden, had hij een houten zwaardzeilboot genaamd Tivatù, waar altijd wat aan moest gebeuren. Ik herinner me de winterse zondagen als een halve kwelling, dan nam hij me mee naar Fiumetto, in de Versilia, om de kiel te schuren, scheurtjes te repareren en de scheepsromp te lakken, poetsen, verzorgen en beschermen alsof het een kind was – alsof ik het was. In feite hield hij van alle boten, maar vooral van die kleine, snelle exemplaren met een midzwaard die je met de hand op het strand kon trekken. Af en toe deed hij zelfs mee aan zeilwedstrijden, samen met Gianfranco, de eigenaar van Bagno Stella, waar wij onze vakanties doorbrachten, en diens broer Giuseppe. Ze wonnen nooit. Thuis, in de boekenkast in de woonkamer, prijken drie bekers: een grote en twee kleine. Ze vertegenwoordigden drie verschillende edities van dezelfde wedstrijd, genaamd Happy Day: op het graveerplaatje van de grote beker stond 2E PLAATS en het jaartal 1967. De twee kleinere waren twee derde plaatsen, in 1966 en 1968. Door deze artefacten had ik het idee opgevat dat Gianfranco, Giuseppe en hij ooit goed waren geweest, maar dat de concurrentie naarmate de jaren verstreken te sterk was geworden. Ik hoorde welluidende namen vallen – Capiro, Straulino – die ik terugvond in de plakplaatjesalbums van *Campioni dello Sport*. In mijn ogen waren zij de tegenstanders die mijn vader tijdens die wedstrijden versloegen, maar dit waren dus mijn vaders idolen. De wedstrijden waarin hij na '68 zelfs geen troostprijs meer had weten te winnen, waren kleine amateurcompetities die werden georganiseerd voor liefhebbers zoals hij. In werkelijkheid waren zijn prestaties in die wedstrijden iets wat mij veel meer bezighield dan hem, want het woord dat mijn vader het best omschrijft, is: dilettant. Behalve in zijn werk was mijn vader in alles een dilettant, in de strikt etymologische zin van het

woord, dat afstamt van *delicere*: verleiden, aantrekken, betoveren. De dilettant in hem had een aanstekelijke passie, had plezier in het meedoen, was onbezorgd en extatisch, maar ook oppervlakkig, leeg, improviserend en soms naïef. Dat is belangrijk om te onthouden.

Mijn moeder had rood haar, maar geloof me, het was een onbeschrijflijk soort rood dat alleen op haar hoofd bestond. Ze was Ierse. Ze was als kind met haar familie naar Italië gekomen, waarom is nooit helemaal duidelijk geworden. Zaken, zei men: haar vader was importeur van rubberproducten en verhuisde vlak na de oorlog, in 1946, met zijn gezin van Dublin naar Florence, toen mijn moeder elf jaar was. Dertien jaar later maakte hij dezelfde reis in omgekeerde volgorde. Toen was zij al verloofd met mijn vader, wat de reden was dat ze niet met hem meeging. Er moeten in die periode wat spanningen in de familie zijn geweest, want amper een maand na het vertrek van haar ouders naar Ierland trouwde mijn moeder met mijn vader, op 25 september 1959, bijna stiekem, zonder gasten. Nog geen zes maanden later, op 12 maart 1960, werd ik geboren. De reden van het meningsverschil is niet moeilijk te raden, aangezien mijn moeders familie zo katholiek was dat het tegen het bekrompene aan schurkte.

Ze was een mooie vrouw, mijn moeder. Ondanks haar sobere levensstijl (zwijgzaam, alledaagse kleding, geen baan, geen rijbewijs, geen sociaal leven) oefenden haar haren met die wonderbaarlijke kleur een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op de plekken waar zij haar dagen doorbracht, namelijk Vinci tijdens het schooljaar en Fiumetto in de zomermaanden. Dat haar schreeuwde het uit, ik hoorde het ook: 'Hé, kijk naar mij, allemaal! En als jullie toch bezig zijn, kijk dan niet alleen naar mijn haar, maar ook naar mijn smaragdgroene ogen, naar mijn huid die zo blank is als een magnoliabladd, naar de duizend

sproetjes die op mij verschijnen zodra ik ook maar even in de zon ga zitten! Zoiets hebben jullie nog nooit gezien!’ En dat klopte: je moest ver reizen om vrouwen zoals mijn moeder te zien, maar in die tijd reisde men nauwelijks, zeker niet in onze streek, en een vrouw zoals zij was een ware bezienswaardigheid. Daarom leefde mijn moeder in een paradox: hoe meer ze haar best deed om zich onzichtbaar te maken – enkel moeder, huisvrouw en toegewijde echtgenote van advocaat Bellandi –, hoe meer mensen haar opmerkten, wat altijd leidde tot een stroom van kletspraatjes over haar, of eigenlijk kun je het beter fantasieën noemen, want haar onberispelijke gedrag liet geen ruimte voor kletspraatjes. Aan de andere kant had diezelfde aantrekkingskracht ook de passie van mijn vader aangewakkerd. Hij vertelde altijd aan zijn vrienden dat hij op slag zijn verstand had verloren toen hij die haren zag. ‘De kleur van het morgenlicht in Cornwall in mei,’ zei hij, ‘tussen zes en halfzeven ’s ochtends.’ Aangezien hij nog nooit in Cornwall was geweest, heb ik altijd gedacht dat hij een citaat aanhaalde, ook omdat hij niet zo’n dichtertelijk type was. Maar hoe ik in al deze jaren ook gezocht heb, ik heb het origineel nooit kunnen vinden. Dus misschien heeft hij het wel zelf bedacht. Deze hypothese wordt onderbouwd door het feit dat mijn vader lange tijd geloofde dat Cornwall in Ierland lag. In ieder geval maakte deze zin indruk op mijn moeder: elke keer dat mijn vader het zei, zag je haar gezicht wegsmelten in een glimlach.

Mijn moeder was dus een vrouw naar wie veel werd gekeken en die in menige verbeelding voorkwam – en je hoefde niet veel verbeelding te hebben om te begrijpen wat voor beeld men precies van haar had. Maar wat niemand zich kon inbeelden, en wat ik als enige op de wereld wist, was dat er leeuwen brulden binnen in haar.

2

Dat jaar, al voor de zomer, waren de veranderingen begonnen. Niet zozeer in het leven dat ik leidde, dat bleef altijd hetzelfde: de veranderingen hadden met mij te maken. Mijn haar bijvoorbeeld, dat altijd sluijk was geweest, was nu gaan krullen. Het was moeilijk eraan te wennen, want tot dat moment had ik mijn haar altijd in een scheiding gekamd en dan zag ik er netjes uit. Vanaf een bepaald moment ging dat niet meer: mijn haar deed waar het zelf zin in had en bezorgde me een hoofd vol golven, onstuimige plukken en kruinen. Ik probeerde het glad te borstelen tijdens het föhnen, zonder succes. Ik knipte het wat korter en bleef dat een tijd lang doen, ik knipte het vaak, in de hoop dat het terug zou groeien en me weer zou gaan gehoorzamen, maar ook die poging mislukte. Het leverde echter wel twee onverwachte bijwerkingen op. De eerste was dat ik in de winter twee keer griep kreeg, nu mijn nek en oren altijd onbedekt waren, en de tweede was de ontdekking van de pornografische blaadjes die de kapper onder de toonbank bewaarde. Hij was de kapper van mijn vader en heette Renzo, of eigenlijk heette hij voluit Renzo-de-kapper, om hem te onderscheiden van Renzo-de-chauffeur, die mijn vader af en toe naar Rome bracht voor zittingen in Cassatie (ik wist niet wat Cassatie was maar ik hoorde er vaak over praten en had de indruk dat het een gevaarlijke plek was, vanwege al die medeklinkers die erin rondsisten).

Zijn zaak bevond zich aan het dorpsplein. Het was me op-

gevallen dat hij, als mijn moeder me daar achterliet (ze bleef nooit op me wachten), haastig bepaalde tijdschriften onder de plank verstopte waarop de kassa stond. Maar soms zat een klant nog in een van die tijdschriften te bladeren waardoor Renzo-de-kapper het niet kon verstoppen, zodat ook ik, dankzij de trigonometrische weerkaatsing in de spiegels, een glimp van die afbeeldingen te zien kreeg. Naakte vrouwen. Het effect van de ontdekking van deze afbeeldingen was – scherp, helder, en geheel nieuw voor mij – verlangen. Niet het verlangen naar de vrouwen op die foto's, maar het verlangen naar die foto's zelf, om ze in alle rust te bekijken, net als die klanten, net als ik deed met mijn plaatjesalbums. Zo, met de oorlog tegen mijn krullen als excuus, vroeg ik mijn moeder steeds vaker om met me naar de kapper te gaan. Tijdens een van die bezoeken gebeurde waar ik op had gehoopt: Renzo-de-kapper was net klaar met de klant vóór mij, maakte een praatje terwijl de klant afrekende en vertrok, en had mij nog niet gekneveld toen iemand hem waarschuwde dat de politie op het punt stond een boete uit te schrijven voor zijn verkeerd geparkeerde Fiat 600. Hij stormde naar buiten en liet mij alleen in de zaak achter. Zodra hij weg was sprong ik uit de stoel, holde naar de toonbank, greep de tijdschriften en begon ze daar achter de kassa te bekijken: *Men*, *Playmen*, *ABC* – maar zelfs toen, terwijl ik erin bladerde, voelde ik nog dat verlangen om ze nog langer te bekijken, want ik moest ook nog de glazen deur in de gaten blijven houden om voordat de kapper terugkwam weer op mijn plek te gaan zitten. Het is moeilijk uit te leggen, maar dat eerste contact met pornografie wakkerde in mij een verder verlangen aan, een verlangen naar pornografie dat de pornografie zelf niet kon bevredigen. Die kortsluiting – pornografische plaatjes bekijken en het verlangen om pornografische plaatjes te bekijken – nekte me uiteindelijk en leidde tot de verstandsverbijstering die die middag

de eerste catastrofe van mijn leven maakte. Ik was namelijk zonder het te beseffen gestopt met op de glazen deur te letten, die plotseling openging en het belletje deed klingelen. Renzo-de-kapper was terug, hij stond weer in de zaak, hij stond voor me – maar ik zat niet op de stoel waar hij me had achtergelaten. Ik stond achter de toonbank, met zijn pornografische blaadjes in mijn handen. Te veel, voor mij, op dat moment, en dus klingelde het belletje een tweede keer toen de deur opnieuw openging, en zonder er ook maar over na te denken was ik zijn zaak al uit en rende ik weg. Ik rende zo hard ik kon, weg, weg van die ramp, mijn verstand op nul, ik bleef gewoon rennen, alsof ik door te vluchten kon uitwissen waarop ik op die plek was betrapt. Ik schoot in het centrum steegjes in en uit zonder na te denken, met als enige doel Renzo-de-kapper af te schudden voor het geval hij me achterna zou komen. Zo rende ik een tijd door, en toen ik bleef staan om op adem te komen besepte ik dat Renzo-de-kapper me niet was gevolgd. Ik was veilig – maar ik wist niet waar ik was.

Het centrum van Vinci was piepklein, en ik kende het goed omdat ik er in mijn eentje met mijn vriendjes naartoe mocht. Maar ik herkende niets om me heen. Langzaam kwam mijn verstand weer op gang, ik begon winkels en deuren te herkennen, ik realiseerde me waar ik was en vooral dat ik mijn moeder moest vinden voordat ze terugging naar de kapperszaak om me op te halen. Ik heb vaak teruggedacht aan de zoektocht naar mijn moeder van die middag; nooit meer heb ik iemand zó blind en wanhopig en met zo'n intens verlangen gezocht, en ik denk dat zij ook nooit meer zó is gezocht.

Ik vond haar bij Loris, de banketbakkerij. Ze zat een marron glacé te eten, op het schoteltje voor haar lag een berg lege geplooidde papieren vormpjes – elf, om precies te zijn: ik ben half autistisch en op het moment dat mijn ogen ze zagen, telde mijn

brein ze. Het was een verrassing, want thuis, als ze zich dat genoegen gunde, zelden dus, at ze er altijd maar één, hoogstens twee. Ze was zo gegeneerd toen ze me binnen zag komen stormen terwijl zij zich vol zat te proppen met marrons glacés, dat het voor mij heel gemakkelijk werd om haar een verklaring te geven: Renzo-de-kapper had een probleem met zijn auto, hij moest ineens weg en ik was liever weggegaan uit de kapperszaak dan daar alleen te blijven. Ze zei dat ik het goed had gedaan, bracht me zonder verdere vragen naar huis en gaf me ongevraagd uitleg over de twaalf marrons glacés die ze naar binnen had gewerkt – iets over dat ze van verschillende merken waren en dat Loris haar had gevraagd om ze te proeven en te bepalen welke de beste waren. Eenmaal thuis zei ze dat ze me de volgende dag weer naar de kapper zou brengen – en daar, bij het vooruitzicht dat de ramp waaraan ik zojuist was ontsnapt slechts één dag werd uitgesteld, maakte mijn verstand een sprong die het tot dan toe altijd had geweigerd uit te voeren. Nee, zei ik – we hadden toch al gezien dat zelfs knippen geen zin had: ik zou mijn haar laten krullen, zoals blijkbaar ergens in mijn DNA stond geschreven dat het dat moest doen, zonder er verder tegen te vechten. Mijn moeder leek opgelucht door mijn beslissing, alsof ze er al een tijdje op zat te wachten. Ze nam me niet meer mee naar Renzo-de-kapper, en zo kwam het dat ik de krullen accepteerde die in de daaropvolgende maanden mijn uiterlijk voorgoed veranderden. Er bleef een schaduw over de toekomst hangen, want ooit zou ik toch terug moeten om mijn haar te laten knippen, maar daar maakte ik me voorlopig niet druk om, en ik kon me al helemaal niet voorstellen dat het lot me uiteindelijk zou behoeden voor de schaamte van een weerzien met Renzo-de-kapper.

Het was inmiddels begin maart, vlak voor mijn verjaardag. Ik werd verrast door een nieuwe verandering, die in gang werd

gezet door de cadeautjes die ik van mijn vader kreeg. Tot het jaar ervoor had hij me voor mijn verjaardag altijd meegenomen naar de enige speelgoedwinkel in het dorp, die bekendstond onder de naam van de eigenaar, Capecchi. Daar koos ik dan mijn cadeau uit: autootjes, LEGO, racebanen, treintjes, die winkel was voor mij legendarisch en de middagen die ik daar doorbracht waren de mooiste van mijn leven. Maar dat jaar zei mijn vader dat ik nu groot was. Hij nam me niet mee naar Capecchi, maar gaf me twee 'grotejongenscadeaus': een *mangia-dischi* – letterlijk een 'plateneter', een draagbare platenspeler waar je de platen in moest schuiven – en een abonnement op het tijdschrift *linus*. Toen hij me dat vertelde, moest ik erg mijn best doen om mijn teleurstelling te verbergen. Ik had me namelijk al maandenlang verheugd op het bezoekje aan Capecchi en wist ook al precies wat ik zou uitkiezen. Het was niet voor het eerst dat ik een cadeau kreeg dat geen speelgoed was – een paar maanden eerder had ik bijvoorbeeld een draagbare transistorradio gekregen, een Grundig Micro Boy 300, waarmee ik eindelijk in alle rust naar voetbalwedstrijden kon luisteren – maar het was nog nooit gebeurd met Kerstmis of met mijn verjaardag. Dit keer dus wel, en ik vond het nogal onbehoorlijk. Wie me wél meenam naar Capecchi was mijn moeder, die er andere ideeën op nahield wat betreft volwassen worden (een meccanodoos, precies wat ik in gedachten had). Tot mijn verrassing vond ik allebei de cadeaus van mijn vader heel erg leuk en ontdekte ik een totaal nieuwe vorm van vermaak.

Linus was een grote stap vooruit vergeleken met *Mickey Mouse*, *Tiramolla* en alle andere strips die ik toen las. Ik maakte in het bijzonder kennis met *Peanuts* en werd meteen een trouwe fan. Toen kwamen *Oerm*, *Flippie Flink*, *De Tovenaar van Fop*, *De Uitvallers*, maar ook, op de laatste bladzijden, de gagstrips *Valentina* en *Paulette*, die eruit sprongen omdat er opnieuw

naakte vrouwen in te zien waren. Alleen waren deze getekend. Kennelijk school er geen kwaad in om ernaar te kijken, hoewel ze op mij hetzelfde effect hadden als de vrouwen op de foto's.

De platenspeler introduceerde me echter letterlijk in een andere wereld. Het apparaat zelf was al heel anders dan speelgoed: het was lichtblauw, compact, zwaar en maakte volwassen geluiden, heel anders dan de geluiden van de dingen die ik tot dan toe in handen had gehad. Hoewel het er stevig uitzag, zat er een waarschuwing bij dat het een kwetsbaar voorwerp was – het mocht niet vallen, niet nat worden, niet in het zand staan, het kon niet tegen kou en niet tegen hitte – net als de filmcamera van mijn vader. Het was het eerste kwetsbare voorwerp dat me werd toevertrouwd, maar het was vooral de functie ervan die een grote jongen van me maakte: luisteren naar muziek die ik zelf had uitgekozen, niet wat de televisie of de radio of anderen via een jukebox voor mij bepaalden. Dat maakte een enorm verschil. Je moest alleen wel grammofoonplaten hebben, en 45 toerenplaten, de enige die dit apparaat kon afspelen, hadden wij thuis niet. Daarom gaf mijn vader me tegelijk met de mangiadischi een single cadeau. Bij die plaat wil ik even stilstaan, want die zegt veel over hem. Hij zegt iets over zijn argeloosheid, maar ook over zijn intuïtie, over zijn oppervlakkigheid en zijn pragmatisme; over zijn persoonlijke afstand tot trends maar ook zijn vertrouwen erin. Het zegt iets over zijn geluk, zijn trots, zijn naïviteit, zijn totale gebrek aan angst om een slecht figuur te slaan, zijn lichtzinnigheid en zijn vermogen om zich altijd ergens uit te redden zonder gezichtsverlies – het zegt alles wat ik bedoelde toen ik hem omschreef als een dilettaant. De plaat was van een artiest die op de hoes werd aangeduid als The Incredible Jimmy Smith en was getiteld *The Cat*. Later zou ik ontdekken dat Jimmy Smith helemaal geen slecht begin was, maar destijds had ik natuurlijk geen idee wie hij

was. En – ziehier het genie – mijn vader evenmin. Hij had hem blind uitgekozen, puur omdat er op de hoes, boven een close-up van een zwarte kattenkop, in hoofdletters stond geschreven: TUNE VAN HET PROGRAMMA PER VOI GIOVANI. In zijn zalige onwetendheid over wat er in de muziekwereld speelde, vond mijn vader het feit dat een liedje de tune was van een radio-programma, waar hij overigens nooit van had gehoord, maar waarvan de titel het woord *giovani* – jongeren – bevatte, voldoende reden om het zijn zoon cadeau te doen. Het was per slot van rekening 1972: hij had alleen maar de verkoper in de winkel om advies hoeven vragen en die zou dan gezegd hebben dat er alleen al in de afgelopen maanden fantastische nummers op single waren uitgekomen, voor elk wat wils. Bovendien, als hij mij per se de tune van dat programma cadeau had willen doen, zou de verkoper hem zeker hebben verteld dat *The Cat* dat al enige tijd niet meer was, want de tune was inmiddels al een paar keer veranderd. Maar mijn vader was niet het type om een verkoper te vragen wat hij zijn zoon cadeau moest doen. Hij duldde niet dat gecompliceerde wereldse pietluttigheden de puurheid van het door hem gekozen criterium zouden aantasten. Dus deed hij me zonder te twifelen die plaat bij de mangiadischi cadeau, hij beriep zich zelfs plechtig op zijn keuze en het fraaie directe gevolg ervan, namelijk dat vader en zoon de plaat samen voor het eerst zouden beluisteren om te ontdekken wat voor muziek het was. Hij liet mij de eer om de plaat in de gleuf te schuiven en naar binnen te duwen – slurp – en luisterde aandachtig naar het nummer: een syncopische, virtuoze waterval op het hammondorgel – want daar ging het om, dat waar Jimmy Smith nog altijd om bekendstaat. Hij was zeker niet minder verrast dan ik door wat hij hoorde, maar bleef de hele tijd professioneel en peinzend kijken, af en toe knikkend alsof hij een kenner was. Op dat moment was hij een

vader die de situatie volledig onder controle had, maar met het oog op wat er stond te gebeuren, heeft deze herinnering me altijd diep geraakt. Want in werkelijkheid had hij helemaal niets onder controle, zelfs toen niet, hij waaide met alle winden mee en dat is altijd zo geweest. Hij sloeg zijn arm om mijn schouders zonder ook maar het flauwste benul te hebben van wat hem te wachten stond. Dit keer had hij in de roos geschoten: *The Cat* was een perfecte introductie tot de muziek van die tijd. Maar het was duidelijk dat hij, met datzelfde lichtzinnige gedrag, vroeg of laat een fout zou maken, een fout waar hij een hoge prijs voor zou betalen.

3

Haar is erg belangrijk in dit verhaal. Het mijne, dat krult, gehoor gevend aan een bevel dat mijn lichaam – ik dus – plotse-ling heeft uitgevaardigd, gehoor gevend aan ondoorgrondelijke genetische instructies, heeft in een paar maanden tijd mijn uiterlijk en mijn zelfbeeld veranderd – en dus mezelf. In die maanden meed ik spiegels om mezelf de schok te besparen me- zelf zo veranderd te zien. Het ging er niet om of ik mijn krullen mooi vond of niet, het ging om die verandering, die van veel verder kwam dan waar ik altijd had gedacht te zijn. Het ging om de strijd die ik leverde om het bestaan van die afstand in mij te accepteren.

Ik vertelde al over het haar van mijn moeder, dat wonder dat eveneens van ver kwam, van het morgenlicht in Cornwall dat niemand ooit had gezien. De verwondering die het opriep, de fantasieën die het voedde.

Dan is er het haar van mijn zusje: net zo rood als dat van mijn moeder, precies dezelfde kleur. Toch is hier sprake van een klein mysterie – of eigenlijk twee. Mijn zusje is Gilda genoemd, als eerbetoon aan de film met Rita Hayworth. Eerste mysterie: hoe konden mijn vader en mijn moeder, toen ze die naam uitkozen en zij net was geboren, weten dat zij ook rood haar zou hebben? Ik herinner me nog dat ik haar voor het eerst mocht vasthouden, stevig gewikkeld in een door mijn oma gehaakt dekontje, en toen was ze kaal. Zeker is dat in ieder geval mijn moeder wist wat er te weten valt over het gen van roodharigheid, namelijk dat het

recessief is. Het was absoluut niet vanzelfsprekend dat het na de kruising met het zwarte haar van mijn vader aan haar dochter werd doorgegeven, het was zelfs onwaarschijnlijk. Toch noemden ze haar Gilda. Het tweede kleine mysterie is precies die keuze. Mijn zusje is geboren in 1965 en de film *Gilda* is gemaakt in 1946, toen mijn vader veertien jaar oud was en mijn moeder elf, en er nog twaalf jaar zou verstrijken voor ze elkaar ontmoetten. Het was dus geen film die iets met hen te maken had, zoals *Love in the Afternoon*, die ze volgens hun verhalen zagen in juli '58 in bioscoop Gambrinus in Florence, op hun tweede afspraakje. Daar kusten ze elkaar voor het eerst, en daarom waren ze tweeënhalve voorstelling achter elkaar in de zaal blijven zitten; dat kon toen nog. Maar *Gilda* was een oude film, wat had die met hen te maken? Tja, ik heb mijn oudste zoon Jimmy genoemd, naar het personage Jimmy Rabbitte in de film *The Commitments*. Maar: ten eerste kwam *The Commitments* een jaar voor de geboorte van mijn zoon uit, en ten tweede was het voor mij een heel belangrijke film, want ik heb hem niet alleen maar gezien, ik was er niet alleen maar dol op, zoals ik dol ben op de roman waarop hij is gebaseerd, maar ik heb eraan gewerkt, of beter gezegd, ik heb aan de productie meegewerkt als assistent – ik reed rond in een bestelbusje en vervoerde spullen en mensen op de set, en verdiende daarmee mijn eerste geld. Maar bovenal herkende ik mezelf erin. Ik weet niet of jullie je het einde van de film herinneren: Jimmy Rabbitte die die regels uit 'A Whiter Shade of Pale' citeert waarvan de betekenis altijd onbekend is gebleven. Juist omdat niemand begrijpt wat die zinnen betekenen, citeert hij ze voor de spiegel in een denkbeeldig interview. Wanneer hij zichzelf in de rol van interviewer vraagt wat die regels betekenen, antwoordt hij: 'Al sla je me dood.' Nou, dat is mijn leven: het heeft geen zin om het te proberen te begrijpen. Je moet het accepteren, zo simpel

is het. Is er een instorting geweest? Liggen alle stukjes verspreid op de grond? Oké, jongen, het enige wat je kunt doen is het weer in elkaar zetten, zo goed en zo kwaad als het gaat. En als je niet alle stukjes opnieuw kunt gebruiken, is dat jammer. Je doet wat je kunt, en het resultaat zal zijn wat het zal zijn: misschien wordt het zelfs beter dan eerst, wie weet.

Kijk, ik ben afgedwaald en ben gaan praten over mezelf, over hoe ik nu ben, en dat is niet goed. Ik deed het niet bewust, het floepte er zomaar uit. Ik stop er meteen mee, want de enige 'ik' die ertoe doet in het verhaal dat ik probeer te vertellen is een jongetje van twaalf dat van toeten noch blazen weet. Daarom bied ik mijn excuses aan en keer onmiddellijk terug naar die naam, Gilda, die mijn ouders mijn zusje gaven zonder te weten dat ze rood haar zou hebben, zonder dat die film iets te maken had met hun huwelijk, en, zo ben ik geneigd te geloven, maar dit is slechts een aanname, zonder de film zelfs ook maar gezien te hebben. Ik bedoel dat we ons bevinden in dat rijk van lichtende oppervlakkigheid waarvan mijn vader een trouw onderdaan was, en de kleine mysteries die ik heb geïntroduceerd, zijn waarschijnlijk helemaal geen mysteries; het is zeer waarschijnlijk dat hij de naam Gilda koos als eerbetoon aan zijn vrouw en niet aan zijn dochter, en dat hij dat deed omdat die naam nu eenmaal het symbool was van rood haar, of hij de film nu gezien had of niet. Het was een van die algemene symbolen die op een gegeven moment in steen zijn gehouwen, vooral in films. Marilyn, seks; Frankenstein, monster; Rudolph Valentino, latin lover; Gilda, rood haar. Wat is daar vreemd aan, jongen? Welk mysterie?

Maar goed, aangezien ik al ben afgedwaald naar *The Commitments* kan ik daar net zo goed gebruik van maken door, nog steeds over haren gesproken, twee nieuwe cruciale personages in dit verhaal te introduceren. Dat doe ik door een heel beroemde

passage te citeren die luidt als volgt (ik citeer nu de roman, de vertaling is van mezelf): ‘De Ieren zijn de zwarten van Europa. De inwoners van Dublin zijn de zwarten van Ierland. En de inwoners van Noord-Dublin zijn de zwarten van Dublin. Zeg het nu, zeg het luid: ik ben zwart en daarmee uit.’ Toen, in 1972, bestond er absoluut geen relatie tussen deze termen en mijzelf, maar mijn moeder en haar hele familie kwamen oorspronkelijk wel uit Kilbarrack, de buitenwijk in Noord-Dublin die model heeft gestaan voor Barrytown, de fictieve wijk uit de roman en de film. Dat is al een goede reden om die passage te citeren. Maar de echte reden is dat er, terwijl ik opgroeide in Vinci, af en toe pizza ging eten in Florence, elke zomer op vakantie ging naar Fiumetto en behalve de bezoeken aan mijn Ierse grootouders tot dan toe slechts één reis naar het buitenland had gemaakt – een jaar eerder, met de auto, naar Zwitserland – of, zoals mijn vader het noemde, de Zwitserse Landen –, dat er werkelijk een heleboel dingen op de wereld waren die ik nooit had gezien. Mensen van kleur had ik echter al wel gezien. Mesy en Astel Raimondi, van de parasol naast ons. Ze waren de vrouw en dochter van Lucide Raimondi, de eigenaar van het huis dat we van april tot oktober huurden in Fiumetto. Hij had een belangrijk verwerkingsbedrijf voor marmer uit Pietrasanta. Ik kan me voorstellen dat er sinds zijn jeugd al veel grapjes werden gemaakt over zijn voornaam Lucide, maar dat weerhield ons er binnen ons gezin niet van om elke gelegenheid dat hij ter sprake kwam te benutten: ‘erg lucide is-ie niet’, ‘hij heeft wel eens lucide ogenblikken.’ Dit soort woordspelingen was deel gaan uitmaken van ons gezinsrepertoire en werd onvermoeibaar herhaald, waardoor er altijd een wolkje vrolijkheid hing rond onze perceptie van deze man. Althans, als we het over hem hadden. Met hem te maken hebben was een ander verhaal: hij was groot, dik en log als een Marsicaanse bruine

beer, kwam bijna nooit op het strand en droeg nooit een zwembroek. De weinige keren dat hij kwam, bleef hij in de schaduw zitten met een wit overhemd, zijn stropdas los om zijn nek en zijn broekspijpen opgerold tot boven zijn enkels, alsof hij altijd op het punt stond om weer naar zijn werk te gaan. Hij ging niet zwemmen, maakte geen wandelingen, voerde geen gesprekken en had totaal geen belangstelling voor de pret om hem heen. Het leek alsof hij er alleen maar was om te laten zien dat hij er was, en hij keek alleen op van zijn kruiswoordpuzzel om te reageren als iemand hem groette, puur uit beleefdheid. Omdat hij erg rijk was, leefde hij stipt alle verplichtingen na die zijn status met zich meebracht. Dus had hij de parasol het dichtst bij de waterkant, badhokje nummer 1 met een warme douche en gedurende de hele zomer een lopende rekening bij de strandtent, maar deze luxe stelde hij beschikbaar aan zijn gezin en hun gasten, zonder er zelf gebruik van te maken. Resultaat: zijn naam leverde evenveel vrolijkheid op als zijn verschijning gezag. En niet alleen voor mij, maar voor iedereen, inclusief mijn ouders: het feit dat mijn vader hem nooit uitnodigde voor een boottochtje, terwijl hij toch zo popelde om zijn grote passie met anderen te delen, deed vermoeden dat hij dat in het verleden wel had gedaan, maar zo resoluut het deksel op zijn neus had gekregen dat de kwestie voorgoed van de baan was.

Goed, Lucide Raimondi's vrouw was Ethiopische. Jonger dan hij, mooi, met verfijnde Nubische gelaatstrekken en een koffiekleurige huid, was ze de bezienswaardigheid van het strand. In die tijd waren er in Italië geen mensen van kleur, of als ze er waren, waren het er heel weinig – misschien in Rome, een enkele priester – en je zag ze al helemaal niet op een strand in de Versilia onder een parasol zitten. Daarom was de nieuwsgierigheid die mevrouw Raimondi opwekte sterker dan welk zelfbeheersingsvermogen dan ook: zelfs als je onder de parasol

naast de hare zat, kon je het spervuur aan blikken voelen die iedereen, man of vrouw, haar toewierp telkens als ze in hun gezichtsveld verscheen. Het was een gewelddadig, indiscreet, bevreed en schaamteloos kijken, waarin ik hetzelfde herkende als in de blikken die mijn moeder op straat kreeg, maar dan veel minder respectvol. Het kijken van iemand die iets ziet wat hij nooit dacht te zullen zien, die in de spiegel naar zijn eigen gezicht kijkt en zichzelf niet herkent, die voor het eerst naakte vrouwen in een tijdschrift ziet. Ik probeer vergelijkingen te gebruiken die passen bij mijn beleving van toen, en daarom laat ik alles achterwege wat ik tegenwoordig over die blikken zou zeggen, want het is duidelijk dat ze ook, of eigenlijk vooral, seksuele verlangens van de mannen uitdrukten, jaloezie van de vrouwen, en – van min of meer iedereen, of ze zich er nu bewust van waren of niet – racisme. Dat was een cruciaal verschil met de blikken die mijn moeder kreeg. Nu weet ik dat de haar kleur van mijn moeder werd ervaren als een lokroep, maar de simpele aanwezigheid van mevrouw Raimondi, zo anders te midden van haar gelijken, zo zwart te midden van de witte mensen, werd ervaren als een brutaliteit. Aantrekkelijk, wellicht, want zoals ik al zei was ze een mooie vrouw, maar alsnog een brutaliteit. In die tijd was ik echter niet in staat seksuele driften te herkennen en wist ik niet eens wat racisme was. Dus probeer ik me te herinneren, met mijn geheugen, of als dat niet lukt, aangezien het bepaalde dingen kwijt is, dan ten minste via een historische reconstructie, om het maar zo te noemen, wat ik voelde bij de manier waarop de mensen mevrouw Raimondi met hun blikken misbruikten, wat me diep raakte. Het raakte me vooral omdat ik die manier van naar haar kijken absoluut niet deelde. Zolang ik me kon herinneren had ik haar immers altijd onder de parasol vlak naast me gezien, waardoor ik bovendien genoot van het recht om zoveel naar

haar te kijken als ik maar wilde. Het raakte me dat ik vergeleken bij de anderen zo aan haar gewend was, dat ik haar aanwezigheid als vertrouwd beschouwde en naar haar kon kijken zonder enige nieuwsgierigheid te voelen – wat me, naar mijn idee van toen, een groot privilege leek.

Toch was er eerlijk gezegd wel iets aan haar dat onrust in mij veroorzaakte, iets wat er altijd was geweest: haar haren. Ze had lang haar, gevlochten in talloze strakke vlechtjes die tot op haar schouders vielen. Ze had het altijd zo gedragen, met die keurige vlechtjes die ik altijd had willen aanraken. Soms verzon ik tijdens het spelen tussen de twee parasols vreemde manoeuvres, dan liet ik bijvoorbeeld een knikker rollen onder het ligbed waarop ze lag, en als ik me dan uitstreekte om hem op te rapen, deed ik net alsof ik er niet bij kon. Dan kon ik die vlechtjes voelen kietelen op mijn rug of op mijn schouders, als zij zich misschien vooroverboog om me te helpen. Maar dat was niet voldoende: ik wilde die haren echt met mijn handen aanraken, ze strelen, een voor een de knoopjes voelen van die vlechtjes die op hun beurt ieders bewondering wekten.

En dan was er Astel, haar dochter. Ze was een jaar ouder dan ik. Jullie zullen alles over haar te weten komen, want zij is de hoofdpersoon van dit verhaal. Voorlopig zal ik alleen zeggen dat die zomer, toen ik met mijn krullen op het strand verscheen, Astel verscheen met net zulke vlechtjes als haar moeder – nog mooiere zelfs. En het verlangen om de hare aan te raken bleek meteen een heel ander verhaal.